УДК 821.161.2-23.09(092)

В. П. Атаманчук
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДУХОВНИЙ ІДЕАЛ У МІСТЕРІЇ ІВАНА ОГІЄНКА «ДО ЩАСТЯ!»

У статті проаналізовано особливості ідейно-художнього змісту твору Івана Огієнка «До Щастя!», досліджено основні художні проблеми твору, визначено філософські виміри їх інтерпретації, простежено основний конфлікт у містерії, окреслено своєрідність світовідчуття та духовного пошуку дійових осіб.

Ключові слова: ідеал, ідея, духовність, конфлікт, художня умовність.

Ідея духовності у творчому доробку Івана Огієнка є однією із визначальних: «Різноманітна жанрово й тематично, а також концептуально Огієнкова спадщина свідчить, що тема духовности народу, проблема душі є однією з головних» [1, с.128]. Він замислюється над проблемами універсального характеру, зміщуючи увагу до духовної сутності людини: «Огієнків екзистенціалізм щодо обожнення людини – то системний підхід до особливого внутрішнього світу її, світу багатошарового, багатогранного, особливо коли йдеться про вирівнювання неоплатонівських рівнів буття (Єдиного, Розуму, Душі)» [1, с.125].

У творі «До Щастя!» Іван Огієнко постає як філософ і аналітик, він замислюється над найгострішими проблемами людського буття, простежує його універсальні закономірності: «Синтетизм Огієнкового осмислення поняття «душі» випливав із його глибокого знання «Старого Світу», сутности біблійних ідей і пізніших філософських епох – Середньовіччя, Відродження, Нового Часу, новітніх напрямів і течій – аж до екзистенціалізму» [1, с.128].

Іван Огієнко використовує у творі засоби художньої умовності: показує складові частини людської сутності: Серце, Розум, Душу, Волю, Тіло, які з'являються тоді, коли старий хворий чоловік Василь засинає. Василь замис-

люється про своє життя, про різні прагнення, розмірковує про те, куди його завели хибні уявлення про життя:

У вас шукав собі Спасіння,
Життєві Ідеали, –
А ви, як мрячна ніч осіння,
Всі Зіроньки покрали…[2, с.111-112].

В уявленні Василя ідеал і дійсність протиставляються, ідеал – омана, яка зникає:

І тихо квіточка зів'яла
Й спустила крилонька спроквола, –
Й листки опали з Ідеала,
І зуби щирить дійсність гола…[2, с.115].

Він жахається від того, як усе змінюється і втрачає свою первинну подобу:

Коли оглянусь на минуле,
В очах аж темно стане:
Щасливе все – тепер нечуле,
Й бридке – колись кохане…[2, с.112].

Шукав я Щастя спраглим скоком,
Воно ж втікало, мов та тінь,
Й пізнав на старість, що під боком,
В мені самім його глибінь…[2, с.116].

Прикметна назва другої дії «Щастя людини – в гармонії її духових сил». Автор стверджує врівноважене співіснування різних частин, які разом складають цілісність нерозривну. Протиборство цих частин неминуче призводить до страждань. Розум Василя говорить про це:

Чого ви завжди, як ті півні?
Без сварки вам немає й дня, –
У бога всі ми милі й рівні,
Галузки всі одного пня [2, с.122].

Іван Огієнко визначає основне людське прагнення і показує різні рівні його осягнення, тлумачення та втілення: «…Душа, Серце, Тіло й Розум…проводять дискусію про найголовніше в житті своєї Людини – про Щастя..» …[2, с.117].

Тіло Василя проголошує ідею незнищенності, перетворень і колообігу, про рівноцінність усього створеного:

Я невмируще, як тварина,
Міняю тільки форму в творі,
Сестра мені – ніжна билина,
Брати мої – пташки та Зорі…

Ніщо безслідно не зникає
У цілім Божім Світотворі,
Тому й мені кінця немає
В біжучім вічнім перетворі [2, с.121].

У житті людини відбувається постійне протиборство різних начал, це призводить до сумного закінчення, про що говорить Ангел-охоронець:

І завжди так ведеться звіку:
Душа та Тіло йдуть невраз,
А це загибель Чоловіку,
Й в незгоді Дух йому погас…

……..

Погляньте, – онде ваша жертва,
Що Щастя прагла цілий вік, –
Лежить безсила, напівмертва:
Це гордий Божий Чоловік! [2, с.125].

Сам Василь також усвідомлює причини своїх страждань – постійну роздвоєність. Щастя у єдності та узгодженості, про це говорить Тіло:

Ми мусим жити тільки в згоді,
І Зло з Землі тоді мине,
Сваритись нам безкарно годі, –
Хай світить Щастя нам ясне! [2, с.130].

Та Душа, Серце і Розум прагнуть високостей Духу, але не можуть досягнути і не знають як це зробити. У кожного з них є власні сподівання на омріяне Щастя, але Ангел-охоронець вказує їм на примарність і хибність їхніх уявлень, знову говорить про єдність:

Бо тільки в згоді Духа й Тіла
Засяє щедро Щастя нам,
Й тоді Господня думка сміла
Відкриється Його синам [2, с.132].

Щастя у творчій праці і у служінню народові. Це взагалі одна із основоположних ідей у творчості Івана Огієнка, він став одним із пристрасних захисників української ідентичності. Він дуже глибоко розумів важливість кристалізації національної першооснови: «І тоді вже Пророки воздвигли програму спасіння, – національну ідею: берегти свою Віру, свої звичаї, свою мову і тим зберегти національну істоту свою» [3, с.9].

І. Огієнко простежує зв'язок індивідуального буття людини і буття народного, стверджує його внутрішню органічність і неперервність: «Так і кожна людина виявляє на собі і в собі все, що складає культурне вікове багатство народу, який його породив» [3, с.10].

Ангел-охоронець показує правильний шлях через об'єднання у єдине ціле:

Хай Розум, Воля й Серце в Тілі
З Душею в злагоді живуть,
Тоді Сини ви орлокрилі,
Й щаслива буде ваша путь! [2, с.137].

Воля говорить про невловимі внутрішні відчуття, невіддільні від самої людини: «Немов той легіт на озерці». Ангел вказує на щастя у самій людині, якого вона не помічає у боротьбі, і шукає по світах:

Бо Щастя правдиве лиш в тому,
Щоб чутись щасливим самому! [2, с.145].

Він говорить про відносність принад зовнішнього світу, які відволікають увагу від головного – внутрішніх відчуттів, від того, що визначається Серцем. Внутрішні поривання, мрії потребують втілення, яке саме по собі прекрасне, але людині не дано пізнати, до чого це призведе. «Взагалі, за Огієнком, душа – явище багатовимірне, як і сам світ, складність її взаємин із матеріальним світом пояснюється складністю самого світу, створеного Богом» [1, с.129].

Міркування про щастя відзначаються філософічністю, широким охопленням різних аспектів людського життя, показом явищ і процесів з різних точок зору і непізнаваністю та невизначеністю їх:

Дорога до Щастя простора,
Та часто воно – лиш омана,
Й сміється з нас дійсність сувора,
Що пестила нас, як кохана [2, с.143].

Ангел говорить про переходи від безмежної радості до безмежного горя у людському житті. Врівноваженість різних начал, які не протистоять одне одному, а правильно взаємодіють, структурує мінливе земне життя, являє собою те, що триватиме, коли все закінчиться:

Все Щастя Людини в спокої,
В гармонії Духа та Тіла… [2, с.154].

Щастя складається з Божественного осягнення єдності у творчій праці:

Найбільше Щастя – жити з Богом
Усе життя у згоді повній, –
Щоб пахло Райським нам Чертогом
У праці відданій, любовній! [2, с.156].

«Одушевлення людини, стабільність повнокровного душевного життя асоціюється з усім рідним і самою тривкістю цього рідного (з огляду на його збереження і розвиток)» [1, с.125-126].

Іван Огієнко у своєму творі говорить про духовне начало, яке робить можливим існування людини і Всесвіту. Одна з важливих складових на шляху до щастя – жертовність як здатність розчинитися в єдиному цілому і здійснити щось заради цього цілого. Правильність обраного шляху і відчуття єдності дає сили пройти крізь страждання. В образі ангела втілюється та внутрішня сила, яка направляє людину і не дає сплутати справжнє щастя з оманами.

Василь у старості приходить до розуміння людського життя як постійної боротьби між тілом і душею, між небесним і земним, що призводить до роздвоєння, робить людину слабкою. Він і говорить про щастя у спокої, коли збирається його родина. Кожен з них, Василь, Марина, Іван шукали щастя, якого їм було замало, розтративши при цьому внутрішню силу на омани. Але їхні життєві перипетії привели до розуміння справжніх цінностей – тих, якими нехтували, у зовнішніх пошуках.

Список використаних джерел:

1. Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). Життєписно-бібліографічний нарис. Наукове товариство імені Шевченка у Львові. Визначні діячі НТШ, №6 / З. Тіменник. – Львів, 1997. – 230 с.
2. Митрополит Іларіон. Твори. Філософські містерії / Митрополит Іларіон. – Вінніпег : Trident Press Ltd, 1957. – Т. 1. – 336 с.
3. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині. Бережімо все своє рідне! Ідеологічно-історичні нариси / Митрополит Іларіон. – Вінніпег : Українське Наукове Богословське Товариство, 1956. – 169 с.

Aesthetical peculiarities of Ivan Ohienko' play «To Happiness!» are analyzed in the article, main problems are investigated, philosophical aspects of its interpretation are defined/ The main conflict in the play is analyzed and specifical features of characters' spiritual ideals and search are shown.

Key words: ideal, idea, spirituality, conflict, aesthetical peculiarities.

Отримано: 01.10.2015 р.